

۱۷۸۷۱

۸۷/۱/۱۰۲۲۰۹

۸۷/۱۰/۲۵

کتابخانه
شهید بهشتی

گفتمان عدالت و همسوئی جمهوری اسلامی ایران (دولت نهم) و کشورهای
آمریکای لاتین (ونزوئلا، نیکاراگوآ و بولیوی)

پایان نامه ارائه شده به گروه علوم سیاسی
دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی
دانشگاه شهید بهشتی

برای دریافت دانشنامه کارشناسی ارشد
در رشته علوم سیاسی

توسط:

علی اصغر مرادی فر

استاد راهنما:

دکتر منصور میراحمدی

شهریور ماه ۱۳۸۷

۱۰۶۸۷۱

کتابخانه
شهید بهشتی

۱۳۸۷ / ۱۰ / ۲۵

تقدیم به :

همسر عزیز و مهربانم

دختران دلبندم

برگ تأییدیه پایان نامه

عنوان پایان نامه : گفتمان عدالت و همسوئی جمهوری اسلامی ایران (دولت نهم) و کشورهای

آمریکای لاتین (ونزوئلا، نیکاراگوا و بولیوی)

نام دانشجو : علی اصغر مرادی فر

دوره : کارشناسی ارشد رشته علوم سیاسی

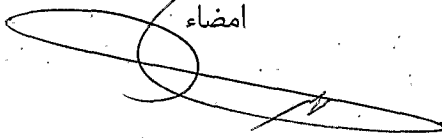
این پایان نامه در جلسه ۱۳۸۷/۶/۲۷ با نمره ۱۹ و درجه عالی مورد تأیید اعضای کمیته پایان نامه،

متشکل از استادان زیر ، قرار گرفت :

استاد راهنما

دکتر منصور میراحمدی

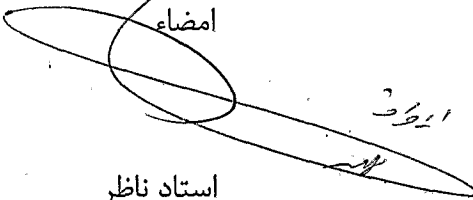
امضاء

استاد مشاور

دکتر محمدباقر حشمت زاده

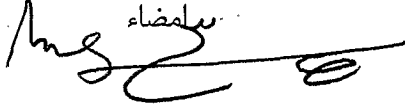
امضاء

استاد ناظر

دکتر محمد غفوری

امضاء

اذعان

مطالب ارائه شده در این پایان نامه توسط اینجانب در دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی دانشگاه شهید بهشتی در فاصله زمانی اردیبهشت ۱۳۸۷ تا شهریور ۱۳۸۷ به انجام رسیده.
به استثناء کمکه‌های مورد اشاره در سپاسگزاری محتوای این پایان نامه بطور کامل توسط خود اینجانب صورت گرفته است. این پایان نامه یا بخشی از آن برای دریافت هیچ مدرکی به این دانشگاه یا دیگر دانشگاهها ارائه نشده است.

علی اصغر مرادی فر
شهریور ۱۳۸۷
امضاء کرده
۱۱۵

سپاسگذاری

نگارش و تدوین این مجموعه عملی بود که بی شک بدون مساعدت ، دلگرمی و تشویق دیگران

میسر نمی گردید . بر خود لازم می دانم که از برخی از این عزیزان قدردانی کنم :

جناب آقای دکتر منصور میراحمدی ، استاد راهنما ، که در طول نگارش این مجموعه با سخت

گیریها و دقت بجایشان، سکندار شایسته ای در هدایت این پایان نامه بودند و در جمه آوری منابع

و مآخذ موردنیاز از هیچ کمکی فروگذار نمودند .

جناب آقای دکتر محمدباقر حشمت زاده ، استاد مشاور، که علاوه بر دوره نگارش پایان نامه در

طول دوران تحصیل نیز نکات فراوانی از ایشان آموختم و همواره از نظرات کارشناسانه شان بهره

جستم، سایه شان مستدام و خداوند حافظشان باد .

جناب آقای دکتر محمد غفوری ، استاد ناظر، که از مرحله تنظیم پیش طرح تا روز دفاعیه از

راهنمائیها و نکته سنجی هایشان بهره فراوان بردم و از نهایت بزرگواری و متانتشان همواره مملو

گشتم .

جناب آقای حسین علی پور کاظمی ، معاون محترم آموزشی، که تنها راهگشای دانشجویان در

تنگناها و حامی شان در مشکلات است. خداوند توفیق روزافزون نصیبشان گرداند .

سرکار خانم مهین مرندی ، منشی محترم گروه علوم سیاسی و **سرکار خانم فرزانه**، مسئول

محترم کتابخانه دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی که دلسوزیها و زحمات بی شائبه شان مثال

زدنی است .

قدردانی نهایی اختصاص دارد به تمام دوستانی که مرا در این راه یاری کردند. بی شک بدون

همراهی این عزیزان، تدوین این مجموعه بسیار مشکل می نمود .

عنوان: گفتمان عدالت و همسوئی جمهوری اسلامی ایران (دولت نهم) و

کشورهای آمریکای لاتین (ونزوئلا، نیکاراگوآ و بولیوی)

دانشجو: علی اصغر مرادی فر

استاد راهنما: دکتر منصور میراحمدی

دوره: کارشناسی ارشد رشته علوم سیاسی

تاریخ ارائه: شهریور ماه ۱۳۸۷

چکیده:

گفتمان عدالت و همسوئی جمهوری اسلامی ایران (دولت نهم) و کشورهای آمریکای لاتین (ونزوئلا، نیکاراگوآ و بولیوی) با رویکردی اندیشه ای مورد بررسی قرار گرفته است. پس از بررسی مبانی و اولویت های سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و کشورهای آمریکای لاتین با توجه به جایگاه عدالت، شاخص های عدالت محوری با تکیه بر دیدگاهها و موضع گیریهای روسای جمهور کشورهای مورد بحث بیان گردیده است. مباحث پایان نامه نشان می دهد که همسوئی جمهوری اسلامی ایران (دولت نهم) و کشورهای آمریکای لاتین (ونزوئلا، نیکاراگوآ و بولیوی) در سیاست خارجی بیش از هر عامل دیگری نشأت گرفته از دیدگاه آنان نسبت به عدالت است. در پایان شاخص های عدالت خواهی آنان با تکیه بر دیدگاه های سران کشورهای مورد مطالعه بررسی شده و تاثیر آن بر ایجاد همسوئی مذکور نیز بیان گردیده است.

کلمات کلیدی: گفتمان عدالت، سیاست خارجی، جمهوری اسلامی ایران، آمریکای لاتین.

فهرست

صفحه	عنوان	کلیات
۱-۳۹	فصل اول : سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران ، مبانی و اولویت ها	
۱-۲	مقدمه	
۳-۸	۱- دیدگاه امام خمینی (ره)	
۹-۲۰	۲- قانون اساسی	
۲۰-۲۵	۳- دیدگاه آیت اله خامنه ای	
۲۶-۳۳	۴- دیدگاه صاحب نظران	
۳۳-۳۷	جمع بندی	
۴۰-۷۴	فصل دوم : سیاست خارجی کشورهای آمریکای لاتین ، مبانی و اولویت ها	
۴۰	مقدمه	
۴۱-۴۴	استقلال آمریکای لاتین به رهبری سیمون بولیوار	
۴۴-۵۳	ونزوئلا	
۵۴-۶۱	نیکاراگوا	
۶۲-۶۹	بولیوی	
۷۰-۷۲	نتیجه گیری	

فصل سوم: گفتمان عدالت و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دولت نهم ۷۵-۹۱

مقدمه

۷۵

۷۶-۷۹

مبحث نظری: گفتمان عدالت جمهوری اسلامی ایران در دولت نهم

۸۰

شاخصهای عدالت محوری در دولت نهم

۸۰-۸۵

الف) شاخصهای عدالت محوری در برنامه کلان دولت نهم

ب) شاخصهای عدالت محوری از دیدگاه جناب آقای دکتر احمدی نژاد و برخی مسئولان سیاست خارجی ۸۵-۸۸

۸۹-۹۰

نتیجه گیری

۹۲-۱۱۲

فصل چهارم: گفتمان عدالت و سیاست خارجی کشورهای آمریکای لاتین

مقدمه

۹۲

۹۳

موج شکل گیری دولت های عدالت محور در آمریکای لاتین

۹۴-۱۰۰

دیدگاه هوگو چاوز و شاخصهای عدالت محوری در سیاست خارجی ونزوئلا

۱۰۱-۱۰۴

دیدگاه ساندنیست ها و اورتگا و شاخصهای عدالت محوری در سیاست خارجی نیکاراگوا

۱۰۵-۱۰۸

دیدگاه مورالس و شاخصهای عدالت محوری در سیاست خارجی بولیوی

۱۰۹-۱۱۰

نتیجه گیری

فصل پنجم : نتیجه گیری

۱۱۳-۱۳۵

مقدمه

۱۱۳-۱۱۸

اهم شاخصهای سیاسی - اقتصادی مشترک در سیاست خارجی

۱۱۹-۱۲۲

جمهوری اسلامی ایران و دولت های آمریکای لاتین

۱۲۳-۱۲۸

همسوئی دولت نهم و کشورهای آمریکای لاتین در روابط فی مابین

۱۲۹-۱۳۳

جمع بندی

کلیات

۱- طرح مسئله (تعریف و اهمیت موضوع):

روی کار آمدن دولت نهم در جمهوری اسلامی ایران، تغییرات قابل توجهی در دو عرصه داخلی و خارجی همراه داشته است. به طور مشخص می توان در عرصه سیاست خارجی، جهت گیریهای خاصی را در ارتباط جمهوری اسلامی ایران با کشورهای مختلف مشاهده کرد. یکی از این جهت گیریها در ارتباط جمهوری اسلامی ایران با برخی دولتهای آمریکای لاتین قابل ذکر می باشد. گسترش روابط خارجی ایران با کشورهای مذکور که در سطوح مختلف و از جمله در سطح رؤسای جمهور تحقق یافته است نمایانگر این جهت گیری است. این گسترش روابط و جهت گیری در حالی است که به لحاظ فکری و نوع ایدئولوژی سیاسی حاکم بر ایران و کشورهای مذکور اختلاف زیادی میان آنها وجود دارد. جمهوری اسلامی ایران سیاست خارجی خود را بر پایه تعالیم اسلامی و بر اساس ایدئولوژی سیاسی اسلامی تنظیم نموده، در حالی که زیربنای فکری و ایدئولوژی سیاسی کشورهای مذکور به طور مشخص رویکرد سوسیالیستی دارد. حال با توجه به این تفاوت مبنائی و ایدئولوژیک، این پرسش اساسی فراروی پژوهشگر روابط و سیاست خارجی ایران قرار می گیرد که چه عواملی موجب همسوئی جمهوری اسلامی ایران در دولت نهم با کشورهای آمریکای لاتین گردیده است؟ در پایان نامه حاضر تلاش می کنیم با بررسی شرایط و زمینه های حاکم بر روابط و سیاست خارجی مذکور، به تحلیل عوامل فوق بپردازیم. افزون بر این، آنچه که تحقیق حاضر را متمایز می گرداند رویکرد اندیشه ای آن است که تحولات در عرصه سیاست خارجی را متأثر از نگرش و افکار مورد توجه قرار میدهد.

۲- سابقه تحقیق:

تحقیقی خاص در باره علل و عوامل همسویی این کشورها از منظر اندیشه ای صورت نگرفته است.

۳- سؤال اصلی و سئولات فرعی تحقیق:

سؤال اصلی : مهم ترین عامل همسوئی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دولت نهم با دولتهای آمریکای لاتین (نیکاراگوئه، بولیوی، ونزوئلا) چیست ؟

سئوالات فرعی :

- ۱- مبانی و اولویت های سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران کدام است ؟
 - ۲- مبانی و اولویت های سیاست خارجی کشورهای آمریکای لاتین (نیکاراگوئه، بولیوی، ونزوئلا) کدام است ؟
 - ۳- گفتمان عدالت در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دولت نهم چه جایگاهی دارد ؟
 - ۴- گفتمان عدالت در سیاست خارجی کشورهای آمریکای لاتین (ونزوئلا، بولیوی ، نیکاراگوئه) چه جایگاهی دارد ؟
 - ۵- گفتمان عدالت چه تأثیری بر همسوئی سیاست خارجی ایران در آمریکای لاتین داشته است ؟
- ۴- مفروض ها :

- ۱) سیاست خارجی یک کشور بازتاب افکار و اندیشه هایی است که در داخل یک کشور به صورت رسمی پذیرفته می شود .
 - ۲) سیاست خارجی جمهوری اسلامی در دولت نهم همسویی قابل توجهی با سیاست خارجی کشورهای آمریکای لاتین دارد .
- ۵- فرضیه (ها) :

گفتمان عدالت و عدالت محوری در جمهوری اسلامی ایران و تأکید بر آن در دولت نهم مهم ترین عامل همسوئی سیاست خارجی ایران با سیاست خارجی کشورهای آمریکای لاتین (ونزوئلا، بولیوی، نیکاراگوئه) می باشد .

۶- مفاهیم و متغیرهای اصلی تحقیق :

مفاهیم : سیاست خارجی - گفتمان عدالت - جمهوری اسلامی ایران - کشورهای آمریکای لاتین

۷- روش تحقیق :

روش تحقیق توصیفی و تحلیلی است . با توصیف جهت گیریهای مشترک سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دولت نهم و سیاست خارجی کشورهای آمریکای لاتین ، به تحلیل تأثیرگذاری عدالت بر این همسوئی می پردازیم .

۸- استفاده کنندگان مستقیم از نتیجه تحقیق :

کلیه دانشجویان و پژوهندگان علمی و دانشگاهی

۹- از امکانات و مساعدت کدام سازمانها و یا نهادها در تحقیق استفاده می شود؟

وزارت امور خارجه

۱۰- سازماندهی مطالب پایان نامه :

این پایان نامه از یک مقدمه و پنج فصل که فصل پنجم آن نتیجه گیری است تشکیل شده است که عناوین فصول آن به قرار زیر است :

فصل اول : سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران ، مبانی و اولویت ها

فصل دوم : سیاست خارجی کشورهای آمریکای لاتین، مبانی و اولویت ها

فصل سوم : گفتمان عدالت و سیاست خارجی ایران در دولت نهم

فصل چهارم : گفتمان عدالت و سیاست خارجی کشورهای آمریکای لاتین

فصل پنجم : نتیجه گیری

فصل اول

سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران مبانی و اولویتها

مقدمه

- ۱- دیدگاه امام خمینی (ره)
- ۲- قانون اساسی
- ۳- دیدگاه آیت الله خامنه‌ای
- ۴- دیدگاه صاحب نظران

نتیجه گیری

موضوع بحث در فصل اول مبانی و اولویت‌های سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران است. مطالب این قسمت در چهار بخش ارائه می‌شود. ابتدا بعلت اهمیت دیدگاه حضرت امام خمینی (ره) بعنوان بنیان‌گذار نظام و نیز نظریه‌پرداز الگوی حکومت اسلامی و ولایت فقیه، سیری کوتاه به آثار و سخنان ایشان خواهیم داشت. در ادامه مبانی و اولویت‌های سیاست خارجی را از درون اصول قانون اساسی و نظریات آیت الله خامنه‌ای و نهایتاً با نگاهی به نظریه برخی صاحب نظران ادامه می‌دهیم. غرض از این روند در مطالعه مبانی و اولویت‌های سیاست خارجی کشف رویکرد عدالت و مبانی اندیشه‌ای آن که در تعالیم اسلامی ریشه دارد می‌باشد. در ادامه کار روشن خواهد شد که مبانی نظریات حضرت امام خمینی (ره) و موارد دیگر ذکر شده همه ریشه دینی دارند و رویکرد عدالت محوری نیز بنیان اسلامی دارد. از آنجائی که در این تحقیق بنا داریم گفتمان عدالت را از اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و کشورهای آمریکایی لاتین استخراج نموده و سپس همسوئی دولت جمهوری اسلامی ایران را با دول آن منطقه تبیین نمائیم در ابتدا ضروری است که بطور دقیق محور بحث در حوزه سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران تعیین گردد و در واقع مدخل و ورود بحث پایان‌نامه همین فصل است. در این فصل خواهیم دید که اصول و مبانی سیاست خارجی بدور از آب‌شخورهای نظری لیبرالیستی و سوسیالیستی کاملاً بنیان دینی دارد به همین علت گفتمان عدالت در سیاست خارجی ایران گفتمان عام و بدون تخصیص و تحدید در حوزه ملل و دول اسلامی بحث کرده و همه ابناء بشر را هدف خود قرار داده است، هر چند که اشتراکاتی بین گفتمان عدالت اسلامی و گفتمان عدالت لیبرالیستی و سوسیالیستی وجود دارد لیکن مبنا و هدف آن کاملاً متفاوت است. این اشتراکات که بحث آن در فصول بعد خواهد آمد از عوامل همسوئی دولت جمهوری اسلامی ایران با برخی دولتهای غیراسلامی در برخی مناطق چون آمریکای لاتین شده است. فلذا مباحث این فصل اگر دقیق مطرح و تبیین گردد راهگشای کار تحقیق در طول مباحث پایان‌نامه خواهد بود. برای جمع‌بندی مباحث این فصل ضروری است که مسیر واحد و بستر واحد اندیشه‌ای را در نظریات امام خمینی (ره)، آیت اله خامنه‌ای، قانون اساسی و صاحب نظران را از نظر دور نکنیم، و بدانیم که اگر همسوئی گفتمان عدالت جمهوری اسلامی ایران و کشورهای آمریکایی لاتین را قائل هستیم این همسوئی

ریشه در مبانی فکری حاکم بر این کشورها دارد نه صرفاً افراد و سلیقه‌ها و افکار آنها و اینکه چرا در دوره خاص به این همسوئی و اشتراک می‌رسیم، آن هم دلیل بر فقدان عدالت محوری اصول سیاست خارجی جمهوری ایران در دوره‌های گذشته نیست، بلکه صرفاً تأکید آن توسط دولت نهم شاخص عدالت محوری سیاست خارجی را ظاهر کرده و شفاف‌تر و غلیظ‌تر از قبل بیان نموده است. بنابراین گفتمان عدالت در جمهوری اسلامی ایران دغدغه همیشگی از ابتدای تأسیس نظام بوده و خواهد بود.

در ادامه در چهار بخش زیر، مبانی و اولویت‌های سیاست خارجی ج.ا.ا را مورد بررسی قرار می‌دهیم. نخست دیدگاه امام خمینی که تأمین کننده نخستین مبانی سیاست خارجی در جمهوری اسلامی ایران به حساب می‌آید و سپس نخستین سند رسمی و مدوّن تعیین کننده بنیان‌های سیاست خارجی در جمهوری اسلامی ایران یعنی قانون اساسی مورد بررسی قرار می‌گیرد. و در ادامه بررسی افکار نخستین جانشین امام خمینی یعنی آیت اله خامنه‌ای به عنوان اندیشه‌های تداوم بخش مبانی پیش گفته صورت می‌گیرد و در نهایت به دیدگاه برخی دیگر از صاحب نظران جهت تکمیل بحث اشاره می‌شود.

دیدگاه امام خمینی(ره) و بنیانهای سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

تجربه اثبات نموده بالاترین مقام برای اخذ تصمیمات کلان در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، مقام رهبری است. لیکن برای بررسی دقیق نقش و مقام رهبری به عنوان بالاترین مقام تصمیم‌گیری در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران ضروری است این مقوله در سه بخش مورد بررسی قرار گیرد.

الف) فلسفه ولایت و اقتدار آن

فلسفه ولایت فقیه و توانایی‌ها و حقوق و وظایف وی، بحثی است که به شاخه‌ای دیگر از علوم نظری، مربوط و بحث راجع به آن عمدتاً در حیطه و قلمرو فلسفه حکومت اسلامی و دولت و حاکمیت در اسلام می‌باشد. بنابراین در سیاست خارجی، بحث از جایی شروع می‌شود و مطالعه از زمانی شکل می‌گیرد که ما ولایت فقیه را به عنوان یکی از مهمترین منابع سیاست خارجی از بحث حکومت در اسلام تحویل بگیریم و از آن به بعد به بحث پردازیم، چرا که این مقوله خود بحثی تخصصی و محتاج به تتبع و استعمال نظریه‌های اهل فن در رشته مربوطه به آن است، ولی از نظر بحث سیاست خارجی بهر حال حیطه و منطقه شمول و اقتدار ولی فقیه حائز اهمیت است. امام خمینی (ره) در کتاب ولایت فقیه در بیان مفهوم و حیطه اقتدار و ولایت فقیه چنین فرمودند «اگر فرد لایقی که دارای این دو خصلت (علم به قانون-عدالت) به پا خاست و تشکیل حکومت داد، همان ولایتی که حضرت رسول اکرم (ص) در امر اداره جامعه داشت، دارا می‌باشد و بر همه مردم لازم است که از او اطاعت کنند.

در جای دیگر همان کتاب مطالبی دیگری اضافه گردیده:

«در این توهم که اختیارات حکومتی رسول اکرم(ص) بیشتر از حضرت امیر(ع) بود یا اختیارات حکومتی حضرت امیر(ع) پیش از فقیه است باطل و غلط است. البته فضایل رسول اکرم(ص) بیش از همه عالم است. بعد از ایشان فضایل حضرت امیر(ع) از همه بیشتر است، لیکن زیادی فضایل معنوی، اختیارات حکومتی را افزایش نمی‌دهد. همان اختیارات و ولایتی که حضرت رسول و دیگر ائمه(ص) در تدارک و بسیج سپاه، تعیین ولات و استانداران، گرفتن مالیات و صرف آن

در مصالح مسلمانان داشتند، خداوند همان اختیارات را برای حکومت فعلی قرار داده است، منتها شخص، معین نیست و روی عنوان، عالم عادل است.^۲»

همه مواردی که بطور مجمل اشاره شد نشانگر اهمیت دیدگاه و نظریه امام خمینی (ره) و ولایت در ترسیم اولویت‌های سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران است. تأکید و تکرار آراء امام خمینی (ره) از درون قانون اساسی نیز خود تأکیدی مضاعف بر این اهمیت است. از آنجایی که امام خمینی قصد اصلی‌شان را در آثار مکتوب خود بنای الگوی حکومت اسلامی از دل الگوی پیامبر اکرم و در تداوم آن بیان می‌نمایند کاملاً مشهود است که رویکرد عدالت محور در درون نظام سیاسی-الهی ایشان در راستای نظام سیاسی پیامبر اکرم (ص) مستتر است.

از آنچه امام خمینی در کتاب ولایت فقیه بیان داشته‌اند به وضوح چنین استفاده می‌شود که حیطه اقتدار ولی فقیه بیش از حدودی که به قانون محدود است می‌باشد. این بحث با نظریه‌ای که امام در زمان حیات خود راجع به ولایت فقیه بیان داشت به این شکل تکمیل گردید، که ایشان ولایت فقیه را مطلق دانسته و آن را بر همه امور مسلمانان به مثابه اقتدار مطلق و کامل قیمی بر صغیر جاری و ساری می‌داند. با این استدلال، نمی‌توان حیطه اقتدار رهبری را که ولایت فقیه است، به قانون اساسی محدود کرد، و معنای این سخن این است که اگر روزی ولی فقیه تشخیص دهد که نیازی به اجرا و پیروی از قانون اساسی نیست، یا حذف اصلی از اصول قانون اساسی را صلاح بدانند، می‌تواند با یک اعلام نظر، قانون اساسی یا اصل مورد نظر را از اعتبار و اقتدار اجرائی ساقط نماید و این لازمه و مقتضای ولایت فقیه است.

در اینجا لازم به یادآوری است که غرض اصلی در بحث فوق شرح اختیارات ولایت فقیه نیست بلکه قصد از طرح این بخش در فصل اول پایان‌نامه، بیان اهمیت دیدگاه ولایت فقیه به عنوان رهبری کاملاً مذهبی و متأثر از دین اسلام در سیاست خارجی که همان بنیان‌های نظری و اندیشه‌ای سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از ابتدا تا حال را شامل می‌شود و در صفحات بعد خواهیم دید مبانی و اولویت‌های سیاست خارجی از قانون اساسی، دیدگاه رهبری فعلی جمهوری اسلامی ایران و نظریه صاحب نظران چیزی جدای از نظرات امام خمینی نمی‌باشد. با این توضیح به ادامه و تکمیل بحث می‌پردازیم.

ب) جایگاه خاص امام خمینی و تقریرات و وصیت‌نامه ایشان

یکی از سؤلهایی که درباره سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران مطرح است تقریرات (فعل، قول، اشاره) امام خمینی (ره) در زمان حیات ایشان است، به عنوان نمونه، می‌توان به بسیاری از تصمیم‌های امام خمینی در زمان حیات یا متن وصیت‌نامه ایشان، به عنوان منبعی از نظرات وی در خصوص روابط خارجی اشاره کرد، که ممکن است پاره‌ای از این تصمیم‌ها یا بعضی از نظرهای موجود در وصیت‌نامه در تزامن با پاره‌ای از تصمیم‌های موجود در سیاست خارجی قرار می‌گیرد، در این قبیل موارد تکلیف و حکم چیست؟

در این شرایط یک سؤال بنیادی پیش می‌آید که در سلسله مراتب تصمیم‌گیری سیاسی راجع به ماورای مرزها و سیاست خارجی، جایگاه وصیت‌نامه و تصمیم‌های امام (ره) در زمان حیات، از نظر مطالعاتی و تئوریک، کجاست و در طرح کلی مراجع و مآخذ تصمیم‌گیری سیاست خارجی، چه جا و مکانی را به خود اختصاص داده است. البته پاسخ دادن به این سؤال در حیطه صلاحیت و اقتدار علمی و عملی خط‌گذاران و نظریه‌پردازان و صاحب‌نظران سیاست خارجی و علمای اسلام و بنیان‌نظرهای حاکمیتی و حکومتی در جمهوری اسلامی است. اما می‌توان در تمام مطالعه و تحقیق، به نکاتی چند راجع به این تزامن و نحوه رفع آن اشاره کرد:

۱) رهبر جدید انقلاب اسلامی آیت‌الله خامنه‌ای بارها بیان داشته‌اند که خط کلی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران همان خطی است که امام خمینی تبیین نموده است.

۲) براساس نظریه ولایت فقیه که شخص امام خمینی (ره) تبیین و تشریح نموده‌اند تصمیم‌گیری راجع به هر موضوع وظیفه ولی فقیه حاضر است و در کل فلسفه ولایت فقیه همین است که در سیر زمان، مصلحت مسلمانان را ولی فقیه زمان تعیین کند.

۳) امام خمینی (ره) مقامی است که نام وی به عنوان یک اسم خاص در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ذکر گردیده است. نظیر این حالت در کمتر قانون اساسی در جهان مشهود است و این نمایانگر اهمیت و ارزش خاص و استثنایی است که قانون اساسی و قانون گذاران و خط گذاران و ملت ایران برای ایشان قائل بوده و هستند.

اصل ۱۰۷ از فصل هشتم قانون اساسی که راجع به رهبر یا شورای رهبری است، سه عنوان برای امام خمینی (ره) ذکر کرده که این سه عنوان اقتدار ایشان را فراتر از قانون اساسی جلوه می‌دهد. در این اصل آمده است:

«پس از مرجع عالیقدر تقلید و رهبر کبیر انقلاب جهانی اسلامی و بنیان گذار جمهوری اسلامی ایران حضرت آیت اله العظمی خمینی - قدس سره الشریف - که از طرف اکثریت قاطع مردم به مرجعیت و رهبری شناخته و پذیرفته شدند، تعیین رهبر به عهده خبرگان منتخب مردم است.

در این اصل قانون اساسی شاهد اهمیت و ویژگی خاص یک رهبر سیاسی هستیم که در همان حال مرجعیت مذهبی را نیز دارد و نهایتاً خودش بنیان گذار و معمار انقلاب اسلامی و نظام اسلامی می‌باشند و اولین کسی است که طرحی جامع و نظریه و الگوی نظام سیاسی جدیدی را ارائه داده است. و در آثار و کتب فقهی و غیره بر آن تأکید نموده است. فلذا محوریت اصول سیاست خارجی معطوف به نظریه امام خمینی (ره) می‌باشد.

در ادامه و برای تکمیل نظریه امام خمینی (ره) در خصوص مبانی و اولویت‌های سیاست خارجی باید گفت:

یکی از ویژگی‌های سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران با دیگر کشورها مبانی و چگونگی تکیه بر منابع عقلی و نقلی است. با توجه به این که امام خمینی، رهبری مذهبی و دارای اندیشه سیاسی مبتنی بر اسلام است، بنابراین با توجه به مبانی خاص اسلام از جمله کتاب و سنت به بیان اصولی بر پایه مبانی دینی و اسلامی پرداخته است. در حقیقت ساختار سیاست خارجی بر مبنای التزام به احکام شرع مقدس اسلام صورت می‌گیرد. بنابراین ارزش‌های اخلاقی و عقل، مبانی امام در مورد سیاست خارجی شکل می‌دهند. البته باید گفت نمی‌توان اسلام و دین را تنها منحصر در اخلاق دانست. امام خمینی با تأکید بر منابع انسانی و اخلاقی محتوای انقلاب اشاره دارند: «محتوی این انقلاب، اسلام و اخلاق اسلامی و اخلاق انسانی و تربیت